

HÁROM NOVELLA

SZIRMAI KÁROLY

ÉLET ÉS HALÁL

Nyugat felé hátráló, fekete éj, kelet felé: szétfolyó, opálos, hajnali tenger.

A végtelenbe nyúló országúton, hosszú sorban, gyerekek jönnek. Míg egyik kezükben színes zászlót lenget a hajnali szellő, a másikban vidáman pattog a piciny, bórszíjas ostor. A délnek vonuló gyermek-sereg, hajnalmámoros torokkal, ujjongva zengi az Élet örök dalát.

.

Az izzón lobogó déli napsütésben ájultan hever a föld. De a meszszi-re nyúló országúton csak folyton vonul az emberi had, s bórszíjjal befogott izmos testével fáradhatatlanul vonszolja fölfelé az Élet óriás, dübörgő kerekét.

A roppant kerék túlsó oldalán ugyanoly emberhad görcsös nekifeszüléssel tolja a gördülő tömböt.

De messze, odafönn, olykor hirtelen megroppan a kőszirt, s a dübörögve alázóduló szikláktól megtorpan a henger. Néhány semmibe málló emberi jajszó, s az ezüstösen csillogó gömbölyű ércen: véres, cafrangos húspalacsinta.

Az óriás henger pillanatokra megáll, s valaki irtózva elfedi fiatalos arcát.

→ Jaj, könyörüljeteK rajtunk — mondja esengve.

Egy másik is megszólal:

— EresszeteK ki a láncból, nem akarok meghalni, én még élni szeretnék.

De a nyomukban lépkedő ostoros sorból egy kar hirtelen magasba lendül, fütyülve csattan a szíj a könyörgők hátán, s a tüskés acél-gömb fájdalmas sebet vág, mire feldübörögve újra megindul az óriás henger.

— Csak tovább, tovább!

Az ostoros sor, megmerevedett arccal, kemény ütemben lépked utána.

.

Messzebb, mögöttük, hová nem hatol az emberi jajszó, a halálhörgés s a befogott szolgálak szitka, gyönyörű ménektől röpített pompásnál

pompásabb fogatokon új emberek jönnek. Az Élet ünnepei ők, kiknek számára nincs hétköznap, munka, s gyönyörű otthonaikban a szebbnél szebb virág örök bennlakó.

Az Élet bíbortógásai ők, kiknek muzsikától zengő ínyc lakomái messze híresek.

Diszes, arany kerek, gyémánt küllős fogatán leghátul jön maga az Élet. Sudár növésű, izmos alakjával egy fehér márványkő oszlophoz támaszkodva, elégedetten nézi az odébb vonuló végtelen sort. Ott áll délcegen, diadalmasan a napsütésben. Tekintetét sohasem fátylazza könny, előtte nincs titok, nehézség. De olykor megszeszélyesedik és kegyetlenné válik. Ilyenkor karját kinyújtva, messziről belemarkol az előtte haladó sorba, néhány ünnepes tógást a gördülő henger elé vág, s ostorával nagyot pattintva, harsányan kiált oda:

— Tovább!

S a roppant acélkerék végigdübörög a tógásokon át.

Majd elmerül, és sokáig nézi, mint vonul a végtelen sor a roppant acélkereket gördítve fölfelé a hegyre.

A dús aratásra gondol s egy gyászruhás, liliumfehér arcú, karcsú leányra, ki ősidők óta menyasszonya néki, ki minden este haza várja a sok millió éves kőpalotába, s díszes kapujában állva, hosszú, fekete pillás szemét rávetve, gyöngéden kérdi:

— Mit hoztál, édes?

S ő ilyenkor rámutat a végtelen sorra.

Ott álldogálnak némán minden este, és bár évmilliók szálltak el fölöttük, egymásra vágyó, sóvárgó ajkukon még mindig nem csattant el az első és utolsó csók, s a hallgató homályban tovább bujdosik köztük a ki nem mondott örökegy kérdés:

— Mikor? Mikor?

KOPORSÓS SZOBÁBAN

Mint önmagát nyelő, hosszú, fekete, füstölgő fejű kígyó, úgy siklott tova a vonat a Duna menti, behavazott pusztaságon.

Gábor benn ült összeszorulva a vonat egy másodosztályú szakaszában, rossz gúnyos, birkabőr bekecses munkások társaságában.

Gábor, bátyja távirati sürgetésére, haldokló anyjához utazott. Több-ször az volt az érzése, hogy elkésett, anyja már meghalt. De bánkódni, szomorúságot érezni nem tudott. Hasztalan tett magának emiatt szemrehányást. S előre ott látta magát a halottsirató gyászolók között, akikhez úgy szeretett volna hasonlítani, hogy ne érezze arcán vádoló, szemrehányó tekintetüket. De ki érthette meg, hogy anyja halála nem tudta meghatni, megkönnyeztetni.

S távoli, sötét, fővárosi szobájára gondolt, ahol a rideg falakat és a rozszart faágyat nélkülözéses éveiben a szomorúság pihéjével bélelte ki, s hol tétlen estéken a fájdalom pamlagán heverészve, messzi, idegen bánatok hangulatait élte végig, s vendégül látta képzetében asztalánál a nyomorultakat, megkínzottakat, kiközösítetteket, akik százféle golgotajárással cipelték föl keresztjüket a délibábos élet sivár hegytetejére. Nehéz éveiben ide zárkózott be esténként, kirekesztve

világából az élő nyomorúságot, s szobája megtelt különös hangulatokkal, írók műveiből vett emberek átélt és kisajátított múltjával, és dús patinájú lett körülötte a magányos, rideg, szürke szoba, de minden nyomorúságában is idegen a valóságos élet.

A vonat megállt a Duna menti falu állomásán, s előtte, az úton, már várta egy szlovák paraszt a kocsijával.

— Mi újság? — kérdezte tőle, mikor fölszállt s leült melléje.

— Az anyja meghalt, tegnap este, tizenegy óra tájban — válaszolta a ködmönös.

— Meghalt — ismételte Gábor, de most sem érzett bánkódást, szomorúságot.

Amikor megérkeztek, az udvarból egy fekete ruhás, kisírt szemű, idősebb leány jött eléje. Gábor nem ismerte föl benne mindjárt rég látott nővérét, a hónapokig tartó emelgetés, cipelgetés annyira megviselte, megrokkantotta.

Nénje hozzá érve, hangosan fölzokogott.

— A mama meghalt, nincs többé, nincs többé!

Mint nagy, fekete, éles csőrű madarak, úgy vágtak belé szavai.

Utána a halottas szobába vezette, ahol, anyja koporsójához érve, ismét felzokogott.

— Nézd, itt fekszik a mama, nincs többé, nincs többé!

Gábort újra földre sújtották a súlyos szavak. De sárga arcú, hunyt szemű anyjára alig ismert rá. Oly más volt most, oly messzibe álmódó. — Vajon hol járhat, bolyonghat a lelke? — S szinte nem akarta elhinni, hogy meghalt. Mert olyan volt, mintha nagyon mélyen aludnék. Egy helyben állva, sokáig nézte. Am bárhogy is bántotta, most sem tudott sírásba törni, felzokogni.

Később az utcai szobában üldögélt bátyjával, aki anyjuk utolsó óráiról kezdett beszélni.

— Csütörtök este, amint ott álltam ágyánál, egyszerre csak megszólalt: — Az imént anyámmal álmodtam. Eljött értem, s azt mondta: „Gyere már, lányom, oly hideg körülöttem a föld. A sírodat is kijelöltem. Második az enyémtől. Rózsát és szomorúfüzet ültettem mellé. Nagypéntek este biztosan várlak.”

Nagypéntek este észrevettem, hogy a vég felé közeledik. Türelmetlenül vártunk. Hátha mégis megjössz táviratomra. Akkor már alig ismert meg, és zavarosan beszélt. Vigasztalni próbáltam. Hátha életben tarthatom jöveteledig. — Tudja-e mi újság, anyám? Nemsokára megérkezik Gábor. Megcsóválta a fejét, de olyan különösen. — Nem érkezik az már meg — motyogta, s a fal felé fordult.

Magunkba esve üldögéltünk, és kifelé hallgatóztunk az éjszakába. Hátha mégis megjössz az esti vonattal.

De elmúlt nyolc óra, elütötte a kilencet, s te nem jöttél. Feleségemmel, Ancsával, reménytelenül egymásra néztünk. Késő! Most már nem jöhetsz.

Nem tudtunk szólni, elmozdulni. Tépelődvé magunk elé bámultunk.

Tizenegykor egyszerre iszonyú csend támadt. Még most is hallom. Mintha körülöttünk megállt volna az élet.

Az ágyra néztünk. Anyánk kinyújtózva, fölfelé meredt tekintettel fekiúdt derékalján.

Fölálltam s lezártam szemét.

.....

Délutánra megnépesedett a halottas szoba, de alkonyat felé szűnni kezdett a nehéz sóhajú ajtónyitogatás. A gyászoló szlovák asszonyok az utcai szobába vonultak át, ott álldogáltak, halkán beszélgetve, a halál árnyékában gubbaszkodva.

Gábor egy ideig elnézte őket, azután átment a fölrvatalozott szobába.

.....

Gábor a koporsónál állva elnézte anyja megsárgult, összeaszott arcát. Lelkében különös hangulatok telepedtek meg. A fölrvatalozott szobát földbe temetett kriptának érezte, hol örökké füstölögnek a súlyos viaszgyertyák. Ebben a hangulatában még az sem zavarta meg, mikor nehéz sóhajtással ismét felnyílt az udvari szobaajtó, és újabb sötét ruhás szlovák asszonyok jöttek be. Halk köszöntésüket egymáshoz verődő őszi lombok susogásának érezte, s a fal mentén felsorakozó alakjaikat odatámasztott múmiáknak. De mikor később megmozdulnak, s a koporsó előtt ellépkedve, halk elköszönéssel kifelé indultak, utánuk nézett. És képzeletében még sokáig látta őket, amint egymás nyomában lépkedve, szózatlanul ballagnak a kihalt, hóval borított falusi utcákon, hátukon láthatatlanul cipelve emberrélevésük súlyos keresztjét.

Gábor ekkor úgy érezte, hogy ki kellene tépnie az ajtót a hideg falusi éj behavazott pusztaságába, mert ez a szoba többé nem emberi hajlék, hanem halottasház az elhagyott temető közepén.

AZ ELHAGYOTT HELYISÉGBEN

A nagyobb települést, melyhez a kopott ruhás, ős hajú vándor azon az őszevi délután érkezett, nem ismerte. Szokása szerint most is a délre eső házak kertjei alatt jött, onnan tekingetett fölfelé, vajon nem lát-e meg valakit odafönn tenni-venni. De a kertekben s az udvarokon egyetlen lélek se mutatkozott. Baromfit se hallott kárálni, kotkodácsolni, sem kacsát hápogni, vagy kutyát ugatni. Úgy hatott reá az egész, mintha a házakban nem tartózkodnék senki.

Amint ott állva, figyelőn nézelődött, egy régi hambárra emlékeztető, nyitott kapus, üresnek látszó helyiség tűnt szemébe, mely a ház udvarának egész nyugati részét elfoglalta. Ez éppen kapóra jött, mert a hosszú gyaloglásban annyira elfáradt, hogy be szeretett volna valahová húzódni, leheveredni, két-három órára elszundítani, s csak azután folytatni vándorlását.

Valahogy átmászott az ócska, szürke lécekből összeeszkábált kerítésen, s folyton szemmel tartva az udvart és környékét, fától fáig húzódva, fölért a magasabban fekvő udvarra, és belépett az ócska, piszkos, barna padlós helyiségbe. Benn megállt, és kíváncsian körülnézett. Vajon régebben mire használhatták, minő célt szolgálhatott? — tanazkodott. Mert most úgyszólván teljesen üres volt. Csupán néhány ro-

zoga deszkaláda hevert az egyik sarokba dobálva, a másikban két-három kiselejtezett szék, meg egy tört lábú, ócska asztal, hátul pedig valami kiszolgált szürke heverőféle. S mindent por lepett. Látszott, hogy a helyiséget rég nem használták, s régóta nem törődött vele senki. A környező csendből pedig megállapította, hogy a házak üresek, lakói nem tartózkodnak otthon, s ki tudja, hová mehettek. Ez részben nyugtalansággal töltötte el. Mert milyen helyiség lehet az, ahol nincs odahaza senki? Emiatt egy ideig töprengve álldogált, majd mindent még egyszer gondosan szemügyre vett. Ekkor észrevette a bejáratnál a villanykapcsolót, s a fehérre meszelt, de málladozó mennyezeten a villanylámpákat. Mindjárt ki is próbálta a kapcsolót. Kifogástalanul működött. Ez megnyugvással töltötte el.

Utána behúzza az egyik kapuszárnyat, hogyha valaki netán arra találna menni, ne vehesse észre. Majd hátrament az ócska, szürke díványhoz, egy ott talált ronggyal leporolta, ráheveredett, és végignyújtózott rajta. A hosszú gyaloglástól agyonfáradtan mindjárt álomba is szenderedett.

Sötét éjszaka volt, mire fölébredt. Feszült figyelemmel hallgatózott, de kívülről nem hallott semmit. Sem emberi hangot, sem autózúgást, sem vonatzakatolást. Mintha körülötte teljesen megállott volna az élet. És mégis az volt az érzése, hogy nincs egyedül. Valaki ott lapul a kijáratnál. Ily érzése eddig még sohasem volt. Pedig vándorlása közben nemegyszer húzódtott be kényszerűségből valamely elhagyott zugba, hogy legalább pár órát alhassék.

Menni, menekülni! — hatalmasodott el rajta hirtelen a szabadulás, az élni akarás vágya. *Menni, menekülni*, akármilyen nyomorúságos vándorsorsot is mért reá a végzet.

Oly nesztelenül, ahogy csak tehetette, föltápáskodott, s lábát óvatosan rakosgatva, a beáramló hús levegő irányába indult, amerre a kijáratot sejtette. Mert arról szó sem lehetett, hogy a falon a kapcsolót keresgélve, pillanatra fölgyújtsa a villanyt, s úgy tájékozódják, mielőtt kilépne az éjszakába. Akárhogy, a sötétségben kellett kijutnia.

Minél inkább távolodott fekhelyétől, annál jobban érezte az arcát legyező hűvös éjjeli fuvallatot. Még két-három lépés, s eléri a kijáratot.

Igen, most már biztosan ott áll előtte, kinyújtotta a karját, hogy megbizonyosodják róla, amikor valaki vasmarokszorítással egyszerre elkapta, és többé nem eresztette el.